

Sudjelovanje javnosti u postupcima zaštite okoliša

Public participation in environmental practices

Goran Sabol

Zaštitarsko-ekološka organizacija Nobilis
A. Schulteissa 19, 40000 Čakovec, Hrvatska
e-mail: gogo.sab@gmail.com

Sažetak: *Konvencija o pristupu informacijama, sudjelovanju javnosti u odlučivanju i pristupu pravosuđu u pitanjima okoliša usvojena je 25. lipnja 1998. godine u gradu Aarhusu u Danskoj u okviru Gospodarske komisije Ujedinjenih naroda za Europu (ENECE). Stupila je na snagu 30. listopada 2011. godine nakon prikupljenih ratifikacija, a trenutno sadržava 47 stranaka. Republika Hrvatska također je potpisnica Arhuške konvencije od dana kada je Konvencija i usvojena. Upravo se tim dokumentom utvrđuju prava u vezi s okolišem kao pouzdana osnova za uključivanje građana u politike okoliša te se potvrđuje obveza prema budućim generacijama. Arhuška konvencija svojevrsni je putokaz kako se održivi razvoj može postići jedino uključivanjem svih sudionika u društvu te je ujedno spona između odgovornosti tijela javne vlasti i zaštite okoliša, jer je usmjerena na demokratsku suradnju javnosti s tijelima javne vlasti čime utire put novom postupku sudjelovanja javnosti u dogovaranju i provedbi međunarodnih sporazuma. Da bi se to postiglo javnost treba biti informirana i osviještena, a trebala bi se uključiti i kod donošenja odluka, zbog čega je sama Konvencija izuzetno važan pravni alat.*

Ključne riječi: *Arhuška konvencija, sudjelovanje javnosti, pristup informacijama, pravo okoliša*

Abstract: *The Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-making and Access to Justice in Environmental Matters was adopted on 25th June 1998 in Aarhus, Denmark within the United Nations Economic Commission for Europe (ENEC). The Convention entered into force on 30th October 2011. and it currently has 47 parties. The Republic of Croatia is also a party of the Aarhus Convention since the date when the*

Convention was adopted. As a document, it defines the rights in relation to the environment as a reliable basis for the involvement of citizens in environmental policies and upholding obligations to future generations. Aarhus Convention is a kind of roadmap to sustainable development that can be achieved only by involving all stakeholders in the company, and is a link between the responsibility of public authorities and environmental protection because it is focused on democratic cooperation of the public with the public authorities which paves the way for a new procedure for public participation in the negotiation and implementation of international agreements. In order to achieve this, the public should be informed, aware, and must be included in decisions making the Convention itself a very important legal tool.

Key words: Aarhus Convention, public participation, access to information, environmental law

1. Uvod

Sukladno članku 4. Zakona o zaštiti okoliša (NN 80/13, 153/13) zaštita okoliša je skup odgovarajućih aktivnosti i mjera kojima je cilj sprječavanje opasnosti za okoliš, sprječavanje nastanka šteta i/ili onečišćavanja okoliša, smanjivanje i/ili otklanjanje šteta nanesenih okolišu te povrat okoliša u stanje prije nastanka štete. Kako bi se zadovoljila sama definicija zaštite okoliša, potrebno je osigurati pravo okoliša.

Pravo okoliša danas je relativno novo područje prava koje se kao zasebno pravno područje počelo razvijati tek s razvojem okolišnog pokreta u drugoj polovici 20. stoljeća, točnije 70-ih godina te su se upravo u tom razdoblju počeli osjećati utjecaji čovjeka na sam okoliš u globalnom smislu. Kroz multilateralne sporazume, tj. međunarodne sporazume sklopljene između dviju ili više strana započeo je prethodno spomenuti razvitak prava okoliša. Premda nije bio jedini način razvitka prava okoliša, svakako je bio jedan od važnijih pošto sami multilateralni sporazumi obvezuju svoje potpisnike/ce na jamčenje određenih prava svojim državljanima (i nedržavljanima na području države potpisnice).

Konvencija o pristupu informacijama, sudjelovanju javnosti u odlučivanju i pristupu pravosuđu u pitanjima okoliša - Arhuška konvencija (u daljnjem tekstu: Konvencija) upravo je jedan od takvih multilateralnih sporazuma koji je potpisan u danskom gradu Aarhusu 25. lipnja 1998. godine, a čiji je potpisnik i Republika Hrvatska. Konvencija upravo predstavlja jedan od prethodno navedenih međunarodnih sporazuma u području zaštite okoliša. Sama Konvencija ima za cilj doprinijeti zaštiti prava svake osobe (sadašnjeg i budućeg naraštaja) na

život pogodan za njegovo ili njezino zdravlje i dobrobit. U svrhu ispunjenja navedenog cilja, svaka stranka Konvencije dužna je jamčiti pravo na pristup informacijama, sudjelovanju javnosti u odlučivanju o okolišu i pristupu pravosuđu u pitanjima okoliša¹. Konvencija se sastoji od tri dijela koji se nazivaju "stupovi". Prvi stup je „*Pristup informacijama*“, drugi stup „*Sudjelovanje javnosti u odlučivanju u pitanjima okoliša*“, a treći stup „*Pristup pravosuđu u pitanjima okoliša*“. Tri prethodno navedena stupa tvore jednu zajedničku cjelinu te ako je ugroženo samo jedno od nabrojanih prava, sva prava su ugrožena. U ovom radu analizirat će se članci Konvencije koji se odnose na pravo sudjelovanja javnosti i pristupa informacijama te će se prikazati primjeri kršenja odredbi Konvencije koje su identificirale organizacije civilnog društva u Republici Hrvatskoj za vrijeme trajanja projekta "Dijalogom s civilnim društvom do boljeg okoliša".

2. Važnost sudjelovanja javnosti u postupcima zaštite okoliša

Gledajući odredbe Konvencije može se vidjeti kako se direktno na sudjelovanje javnosti odnose ukupno tri članka. Članak 6. (Sudjelovanje javnosti u odlučivanju o određenim djelatnostima), članak 7. (Sudjelovanje javnosti u svezi s planovima, programima i politikama koje se odnose na okoliš) te članak 8. (Sudjelovanje javnosti tijekom izrade provedbenih propisa i/ili općeprimjenjivih pravno obvezujućih normativnih instrumenata).

Analizira li se članak 6., točnije stavak 1., točka (a), on generalno govori da su stranke Konvencije dužne javnosti osigurati pravo donošenja odluka kod određenih djelatnosti za koje se samom njihovom normom smatra da imaju značajan utjecaj na okoliš. Ovdje se poglavito misli na djelatnosti koje su propisane Dodatkom I. Konvencije, a koje pokrivaju područja energetike, proizvodnje i prerade metala i minerala, kemijske industrije, gospodarenja otpadom te postrojenja za preradu otpadnih voda, vađenja sirove nafte i zemnog plina i sl.²

Kako se ne bi pogrešno shvatilo da je sudjelovanje javnosti ograničeno samo na navedene djelatnosti propisane Dodatkom I. Konvencije, stavak 1. točka (b) predmetnog članka, također nalaže strankama potpisnicama da su sukladno svom domaćem zakonodavstvu dužne predmetni članak primjenjivati i na predložene djelatnosti izvan opsega Dodatka I. Konvencije, a koje mogu imati značajan utjecaj na okoliš.

¹ Propisuje članak 1. Konvencije o pristupu informacijama, sudjelovanju javnosti u odlučivanju i pristupu pravosuđu u pitanjima okoliša.

² Navedene djelatnosti su samo neke od propisanih Dodatkom I. Konvencije. Dodatak I. propisuje ukupno 18 grupa djelatnosti, dok su kao 19. grupa navedene ostale djelatnosti koje nisu svrstane ni u jednu od 18 grupa (poput klaonica te postrojenja za preradu i obradu mlijeka ili postrojenja za obradu ugljika).

Jedina iznimka koja postoji kod primjene odredbi sudjelovanja javnosti u postupcima zaštite okoliša jest ona kada se radi o djelatnostima za potrebe nacionalne obrane stranke Konvencije. U tom slučaju, sukladno članku 6., stavku 1. točki (c) stranka Konvencije u sferi svog domaćeg zakonodavstva može odlučiti ne primijeniti odredbe članka 6. ukoliko sama stranka smatra da bi takva primjena mogla imati nepovoljan učinak na rečene potrebe.

Što se tiče prava sudjelovanja same javnosti u vezi s predloženim djelatnostima propisanim Dodatkom I. Konvencije, ona su detaljno određena stavkom 2. u samom članku 6. Konvencije. Predmetni članak propisuje kako zainteresirana javnost mora rano tijekom postupka odlučivanja u okolišu biti obaviještena putem javne obavijesti ili pojedinačno, kako je prikladno, na odgovarajući, pravodoban i djelotvoran način: predloženoj djelatnosti, prirodi moguće odluke ili nacrtu odluke, tijelu vlasti nadležnom za donošenje odluke, planiranom postupku (s informacijama poput početka postupka, mogućnosti sudjelovanja javnosti, mjesta i vremena javne rasprave itd.). Pri tome treba uzeti u obzir da postupci sudjelovanja javnosti trebaju obuhvatiti razumne vremenske rokove za različite stadije koji će javnosti osigurati dovoljno vremena za obavješćivanje kako bi se javnost pripremila te djelotvorno sudjelovala prilikom odlučivanja u okolišu, što propisuje stavak 3. predmetnog članka. Vrlo je bitno da se samo sudjelovanje javnosti osigura rano u postupku kada su sve mogućnosti otvorene i kada se može osigurati djelotvorno sudjelovanje javnosti (stavak 4.), s time da svaka stranka treba poticati moguće podnositelje zahtjeva na otpočinjanje razgovora sa zainteresiranom javnošću te pružanje informacija koje se odnose na ciljeve njihova zahtjeva prije nego što uopće i podnesu svoj zahtjev (stavak 5.). Sve važne informacije na temelju kojih javnost i zainteresirana javnost može donijeti odluku te kvalitetno i djelotvorno sudjelovati u samoj raspravi trebaju se pružiti besplatno (članak 6.). Sve važne informacije koje će se pružiti javnosti moraju minimalno sadržavati: opis lokacije te fizičkih i tehničkih značajki predložene djelatnosti uključujući procjenu očekivanih ostataka i emisija, opis značajnijih učinaka predložene djelatnosti na okoliš, opis predviđenih mjera za sprječavanje i/ili smanjivanje učinaka (uključujući emisije), netehnički sažetak, kratak pregled glavnih mogućnosti utjecaja na okoliš koje je podnositelj razmotrio i glavna izvješća i preporuke predane tijelu vlasti u vrijeme kada zainteresirana javnost treba biti obaviještena, u skladu s domaćim zakonodavstvom.

Navedeno su upravo dijelom najvažnije obveze koje su stranke Konvencije dužne pružiti u postupcima sudjelovanja javnosti u odlučivanju u pitanjima zaštite okoliša. Pri tome je bitno napomenuti kako sve stavke Konvencije predstavljaju minimum standarda koje svaka stranka potpisnica Konvencije treba osigurati. Svaka stranka Konvencije ima pravo uvesti mjere koje

osiguravaju širi pristup informacijama od onih propisanih Konvencijom te opširnije sudjelovanje javnosti u odlučivanju i širi pristup pravosuđu u pitanjima okoliša (članak 3., stavak 5.).

Sudjelovanje javnosti tijekom izrade provedbenih propisa i općeprimjenjivanih pravnoobvezujućih normativnih instrumenata³ koji bi mogli imati značajan utjecaj na okoliš iz članka 8. odnosi se na aktivnosti izvršne grane vlasti glede donošenja općenormativnih akata. Ovo područje aktivnosti pokriveno je relativno blagim obvezama nastojanja promicanja sudjelovanja javnosti.

3. Primjeri kršenja sudjelovanja javnosti u Republici Hrvatskoj

Tijekom perioda od 06. travnja 2013. godine do 31. listopada 2014. godine organizacije civilnog društva Zelena Istra iz Pule, Eko PAN iz Karlovca, Zaštitarsko-ekološka organizacija Nobilis i Zelena akcija iz Zagreba na području Istarske, Karlovačke i Međimurske županije te grada Zagreba provele su projekt pod nazivom "Dijalogom s civilnim društvom do boljeg okoliša" (engl. *Civil Dialogue for Better Environment*). Jedna od aktivnosti projekta bila je praćenje i provedba Arhuške konvencije u Republici Hrvatskoj kako bi se nadgledala provedba odredbi informiranja i sudjelovanja javnosti i pristup pravosuđu. Zelena Istra i Zelena akcija zajedno su s vanjskim stručnjakom na samom početku pripremile plan monitoringa koji je vrijedio do samog završetka projekta, što je omogućilo identifikaciju i analizu problema koji usporavaju punu primjenu prava koja proizlaze iz odredbi Konvencije. Analiziranjem zakonskih odredbi i identifikacijom onih problematičnih točki koje zahtijevaju poboljšanje, razmatrala se i postojeća praksa kako bi se istaknule manjkavosti. Pred sam završetak projekta organizacije civilnog društva izdale su "Izješće organizacija civilnog društva o provedbi Arhuške konvencije u Hrvatskoj" gdje je iznijeta analiza problema koji su se javili tijekom same provedbe projekta.

3.1. Kršenje minimalnih rokova sudjelovanja javnosti u postupcima izrade zakona

Provedba Arhuške Konvencije u Republici Hrvatskoj još uvijek nije na zadovoljavajućoj razini iako je Republika Hrvatska potpisnica još od 1998. godine. Vrlo često dolazi do kršenja odrednica Konvencije, poglavito kod rokova sudjelovanja javnosti u

³Pojam općeprimjenjivi pravnoobvezujući normativni instrumenti koristi se kako bi se spriječila mogućnost sužavanja pojma provedbenih propisa.

postupcima izrade zakona. Člankom 163. Zakona o zaštiti okoliša uređuje se sudjelovanje javnosti u postupcima izrade provedbenih propisa i/ili općeprimjenjivih pravno obvezujućih normativnih instrumenata kojima su tijela javne vlasti dužna osigurati pravovremeno i učinkovito sudjelovanje javnosti u postupku izrade zakona i provedbenih propisa te ostalih općeprimjenjivih pravno obvezujućih pravila iz svoje nadležnosti, koji bi mogli imati značajan utjecaj na okoliš, uključujući i postupke izrade njihovih izmjena i dopuna. Trenutno minimalni rok za sudjelovanje javnosti propisanim Zakonom o zaštiti okoliša iznosi 30 dana.

Tablica 1. Primjeri kršenja rokova sudjelovanja javnosti u postupcima izrade zakona.

NAZIV AKTA	PERIOD	TRAJANJE
Prijedlog pravilnika o načinima i uvjetima odlaganja otpada, kategorijama i uvjetima rada za odlagališta otpada	16.4.2013. - 29.4.2013.	14 dana
Prijedlog Pravilnika o praćenju i izvješćivanju i verifikaciji izvješća o emisijama stakleničkih plinova iz postrojenja i zrakoplova u razdoblju koje započinje 1. siječnja 2013.	10.4.2013. - 20.4.2013.	11 dana
Prijedlog Pravilnika o uzajamnoj razmjeni informacija i izvješćivanju o kvaliteti zraka	27.3.2013. - 10.4.2013.	15 dana
Nacrt prijedloga Pravilnika o ciljevima očuvanja i osnovnim mjerama za očuvanje ptica u području ekološke mreže	31.5.2013. - 14.6.2013.	15 dana
Prijedlog Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o gospodarenju otpadnim vozilima	13.6.2013. - 28.6.2013.	15 dana
Prijedlog Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o gospodarenju otpadnim gumama	20.6.2013. - 26.6.2013.	7 dana
Prijedlog Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o gospodarenju otpadnim baterijama i akumulatorima	21.6.2013. - 28.6.2013.	8 dana
Prijedlog Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o ambalaži i ambalažnom otpadu	21.6.2013. - 28.6.2013.	8 dana
Prijedlog Zakona o provedbi Uredbe (EZ) br. 850/2004 Europskog parlamenta i Vijeća od 29. travnja 2004. o postojanim organskim onečišćujućim tvarima kojom se izmjenjuje i dopunjuje Direktiva 79/117/EEZ	21.6.2013. - 30.6.2013.	10 dana
Prijedlog Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o gospodarenju otpadnim uljima	21.6.2013. - 28.6.2013.	8 dana

Prijedlog Uredbe o kvaliteti tekućih naftnih goriva	20.6.2013. - 1.7.2013.	11 dana
Prijedlog Pravilnika o gospodarenju otpadom	24.12.2013. - 8.1.2014.	16 dana
Prijedlog Uredbe o dražbi emisijskih jedinica stakleničkih plinova	13.12.2012. - 23.12.2012.	11 dana
Prijedlog Pravilnika o praćenju kvalitete zraka	31.10.2012. - 16.11.2012.	17 dana
Prijedlog Pravilnika o načinu korištenja Registra Europske unije	20.11.2012. - 7.12.2012.	18 dana
Prijedlog Pravilnika o praćenju, izvješćivanju i verifikaciji izvješća o emisijama stakleničkih plinova iz postrojenja i zrakoplova	11.10.2012. - 20.10.2012.	10 dana
Prijedlog Pravilnika o načinu besplatne dodjele emisijskih jedinica	17.2.2012. - 1.3.2012.	13 dana

Izvor: Ofak, Leljak-Gracin, Čerimagić: Izvješće organizacija civilnog društva o provedbi Aarhuške konvencije u Hrvatskoj, 2014., str. 10.

U prethodnoj tablici navedeni su samo neki primjeri kako se krše odredbe Konvencije kod sudjelovanja javnosti tijekom izrade provedbenih propisa. U tom slučaju problem se ne odnosi samo na Ministarstvo zaštite okoliša i prirode koje donosi i najveći broj provedbenih propisa iz spomenutog područja. Člankom 163., stavkom 4. Zakona o zaštiti okoliša propisuju se svi nacrti prijedloga strategija, plana ili programa te prijedloga zakona i provedbenih propisa i ostalih općeprimjenjivanih pravno obvezujućih pravila koji bi mogli imati značajan utjecaj na okoliš. Stoga je pogrešno tumačenje iz prakse kako je samo Ministarstvo zaštite okoliša i prirode odgovorno za spomenute propise. Propise koji mogu imati značajan utjecaj na okoliš u Republici Hrvatskoj donose i druga ministarstva poput Ministarstva poljoprivrede ili Ministarstva gospodarstva zbog čega su i ona dužna postupati po predmetnom zakonu. Praksa pokazuje kako ta tijela pogrešno smatraju da se odredbe Zakona o zaštiti okoliša odnose isključivo na propise koje donosi Ministarstvo zaštite okoliša i prirode (Čerimagić et. al., 2014.).

3.2. Kršenje odredbi o uzimanju u obzir ishoda sudjelovanja javnosti

Komentari javnosti vrlo često se u spomenutim postupcima ne razmatraju dovoljno ozbiljno te se u velikom broju slučajeva proglašavaju nerelevantnim što nije u skladu s člankom 6. stavkom 8. Konvencije. Kao primjer navest će se slučaj kojeg je organizacija civilnog društva Zelena akcija iz Zagreba iznijela kod procjene utjecaja na okoliš za jedno kemijsko

postrojenje. Podneseni komentari na studiju o procjeni utjecaja okoliša, isti su bili odbačeni od strane nadležnog tijela uz obrazloženje kako isti nisu relevantni za postupak procjene utjecaja na okoliš pošto se odnose na postupak ishodaženja okolišne dozvole. Kada je predmetna organizacija civilnog društva sudjelovala u postupku ishodaženja okolišne dozvole za predmetno postrojenje te podnijela identične komentare, oni su ponovno bili odbačeni uz obrazloženje kako se odnose na postupak procjene utjecaja na okoliš⁵. Navedeni primjer upravo ilustrira odnos te mišljenje nadležnog tijela za provedbu postupaka sudjelovanja javnosti (Ćerimagić et. al 2014.).

3.3. Nedostupnost sudskih odluka javnosti

Sudske odluke koje su u vezi sa člankom 9. Konvencije javnosti još uvijek nisu dostupne jer sudovi u Hrvatskoj ne objavljuju sve odluke u vezi sa svim pitanjima okoliša. Svaki sud u Republici Hrvatskoj ima autonomiju objavljivati sudsku praksu prema vastitioj procjeni što zapravo znači da je moguće objaviti samo nekolicinu okolišnih predmeta koji će poslužiti kao primjer ili čak nijedan ako neki određeni sud smatra da je predmet nebitan za razvoj sudske prakse (Ćerimagić et. al., 2014.).

3.4. Vrijeme održavanja javnih rasprava te rokovi za sudjelovanje

Zakonski propisani minimalni rok trajanja javnog uvida od 30 dana kod opsežnih studija daleko je prekratak što je potvrdio i zaključak Odbora za praćenje provedbe Konvencije ACCC/C/16 u slučaju procjene utjecaja na okoliš za rafineriju nafte u Španjolskoj, koji je vrlo sličan hrvatskoj praksi. Mišljenje odbora za usklađenost i praćenje provedbe Konvencije bilo je da su španjolske vlasti prekršile članak 6., stavak 6. Konvencije upravo zbog izbora samo jednog grada u regiji u kojem su se mogli pregledati dokumenti vezani uz procjenu utjecaja na okoliš te da je dati rok od 30 dana prekratak. U Republici Hrvatskoj to je također često uobičajena praksa. Radilo se o postrojenju za preradu krzna i kože, lijevaonici metalnog lijeva ili postrojenju za skladištenje nafte, nadležna tijela još uvijek se drže minimalno propisanog zakonskog roka od 30 dana premda navedena postrojenja nemaju jednak utjecaj na okoliš. Kod opsežnijih studija utjecaja na okoliš rok javnog uvida trebao bi biti duži, a količina održanih javnih rasprava svakako bi trebala biti veća. Za zahvate koji su potencijalno štetni rokovi bi trebali biti dulji kako bi se dalo dovoljno vremena da se

studije detaljno prouče te kako bi se provela kvalitetna javna rasprava, a javnost imala priliku kvalitetnije i čvršće izraziti mišljenja, primjedbe i prijedloge (Ćerimagić et. al., 2014.).

4. Zaključak

Uključivanje javnosti i zainteresirane javnosti u ranoj fazi postupka može spriječiti daljnje nesporazume ili u najgorem slučaju potencijalne buduće sukobe ako je informiranje javnosti te održavanje javnih uvida i rasprava na kvalitetnoj razini. Pri svakom donošenju novih zakona i propisa posebna pažnja bi se trebala posvetiti osiguranju konzistentnosti novih zakonskih odredbi sa standardima i načelima koja su zajamčena Arhuškom konvencijom. Mjere koje trenutno poduzimaju tijela kako bi se u svakodnevnoj praksi provodila načela Konvencije nisu dovoljna za postizanje zadovoljavajućih rezultata te je neminovno da se one moraju poboljšati kako bi se isti i postigli. Kršenja Konvencije nisu rijetka nego su učestala te se krše i u Republici Hrvatskoj i na području cijele Europe. Zbog navedenog bi se trebale definirati i postrožiti mjere za nepoštivanje istih, budući da je izbjegavanje sudjelovanja javnosti od strane nadležnih institucija, iako vidljivo, redovito ostajalo bez ikakvih sankcija. Prethodna konstatacija upućuje na to da do kršenja odredbi Konvencije prvenstveno i dolazi baš zbog toga što nadležna tijela za kršenje istih ne snose nikakve posljedice. U radu su dati samo neki primjeri kod kojih je jasno došlo do kršenja odredbi Konvencije, a koji su bili identificirani za vrijeme trajanja projekta "Dijalogom s civilnim društvom do boljeg okoliša" kojeg su provodile organizacije civilnog društva na području Republike Hrvatske. Kada se kontroliraju nadležne institucije u svezi provedbe odredbi Konvencije, organizacije civilnog društva snose sav teret pošto pravo na pristup informacijama i donošenja odluka u pitanjima zaštite okoliša još uvijek nije dosta rašireno među javnosti zbog čega tu ulogu, kao što je i navedeno, prvenstveno preuzimaju organizacije civilnog društva koje djeluju u području zaštite okoliša.

Literatura

1. Čapeta, T.; Čerimagić, E.; Ofak, L. (2014). *Procjena utjecaja na okoliš: Kako zastupati zaštitu okoliša na sudu*. Pula, Udruga Zelena Istra.
2. Čerimagić, E.; Ofak, L.; Leljak-Gracin, Ž. (2014). *Izješće organizacija civilnog društva o provedbi Aarhuške konvencije u Hrvatskoj*. Pula, Udruga Zelena Istra.
3. Konvencija o pristupu informacijama, sudjelovanju javnosti u odlučivanju i pristupu pravosuđu u pitanjima okoliša (ECE/CEP/43).
4. Zakon o zaštiti okoliša (Narodne novine broj 80/13, 153/13)
5. Zakon o pravu na pristup informacijama (Narodne novine broj 25/13).